

A MÉRTÉKLETESSÉG ERÉNYE

„A mértékletesség az az erény, amelyre azért van szükség, mert vágy határozza meg az életünket.” Amennyire a túlzott használatból mára talán valamelyest megfakult a „vágy” kifejezés, annyira elhasználatlan maradt a „mértékletesség” fogalma. Mindenesetre a korunk legkiemelkedőbb etikai gondolkodói közé tartozó Stanley Hauerwas fentebb idézett mondata arra mindenképpen rávilágít, hogy a mértékletesség nélkülözhetetlen az élet olyan formájának kialakításához, amely hű marad az alapvető emberi törekvésekhez, a szenvedélyhez, a növekedési igényhez, a vágyhoz, de nem enged a formátlanságnak.

A klasszikus európai hagyomány szerint a mértékletesség az egyetlen olyan kiemelkedő erény, amely határozottan egyéni vonatkozású: míg az igazságosság a többi emberre, az okosság pedig az egész valóságra irányul, a *temperantia* elsősorban az egyén védelmét és megerősítését szolgálja – meg kell védenie az embert attól, hogy túlzásokkal tönkregtegye magát. Vajon miféle mértéktelenséggel teheti tönkre magát az ember, és hol észlelhető kultúránkban a mértéktelenség veszélye?

Mértéktelenné nemcsak az érzékelhető (ízlelhető, tapintható, látható) dolgokkal kapcsolatban lehet válni, hanem szellemi téren is: a fenntartható és termékeny intellektuális tevékenységen kívül szétszórt és formátlan szellemiség is létezik, amelyet a kereszténység hagyományosan *curiositas*-nak nevezett. Ez a fajta „kíváncsiság” talán vonzónak tűnik számunkra, egykor mégis veszélyesnek számított. De valóban van-e szellemi mértéktelenség?

És vajon miként határozható meg a megfelelő mérték? Hogyan állapítható meg, mikor történik káros határátlépés? Ami egyeseknek sok, másoknak kevés – mi szükséges az élhető forma egyéni megállapításához?

Különösen megkapó eleme a mértékletességnek, hogy szépség jár a nyomában: a vágy mértékletes formája nemcsak önmagában szép, de maga körül is felfedezi a szépséget. Elsősorban a rendezett élettéliség ragyogásáról van szó, amelyet megvalósítva és észlelve az ember alkalmassá válik arra, hogy ellenálljon az ellentétének. Mert „a mértéktelenség infantilis rendezetlensége gyávává teszi embert, és megfosztja attól, hogy szembehelyezkedjen a rossz romboló erejével” (Josef Pieper). De nem veszítette-e értelmét már a „rend” fogalma, és várható-e még szépség a rendezettségétől?

AZ EGYETLEN MÉRTÉK: A KRISZTUS

1. Bendő- és cuccmértéktelenség

„Jaj néktek, kik beteltetek, mert éhezni fogtok” (Lk 6,25).

Szaporodjatok, sokasodjatok, és... – pusztítsátok el a földet! – Ja? Hogy nem ez volt az eredeti üzenet? Semmi gond! A mikroműanyagok majd megoldják... „Pillanatokon belül” – alig fog születni gyermek a földön. Hát ez mégiscsak jobb, mint egy COVID... Tényleg? – Holnaptól böjtölni kellene! Műanyagböjt? Hús és hal helyett – alga? Pont karácsonykor? Mértékletesség mindig és mindenben! Egymillió Savonarolát ide! Húzzanak zsákruhát még a tehenek is (Jón 3,8)! – Ez lenne az emberiség jövője? A falanszter?

Csermely Péter

Evangélikus lelkész,
hálózatkutató

VIGILIA
1063

2. Szó- és indulatmértéktelenség

„A nyelv is tűz, a gonoszságnak összessége” (Jak 3,6).

„Az emberiség egész ürülék-metropoliszt emelt maga fölé, mely [...] ráomlott a gazdáira. A ganajimádóvá törpült emberiséget utolérte a trágya-özön. Aki bármilyen iránynak, rendszernek, emberi kigondolásnak szívvel-lélekkel behódolt, azt elborította a trágya-özön; aki a tiszta érzést, szabad látást, örök mértéket őrzi, bárkában lebeg a trágya-özön felett. S ahogy a vízözön után megjelent az égen a szivárvány, jeléül, hogy vízözön nem lesz többé: majd megjelenik az égen a tiszta fehérmű, jeléül, hogy trágya-özön nem lesz többé.”¹ De mi az örök mérték, a bárka?

3. Gondolatmértéktelenség

„Amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én gondolataim a ti gondolataitoknál” (Ézs 55,9).

Lehet-e mértéktelenség a gondolkodás mennyiségében? Az emberi agy egyszerre hat-nyolc független információt képes kezelni. Elég-e ez a Teljesség befogadására? Nyilvánvalóan nem. „A szavak különlevők és gyöngysor-szerűek, a dolgok összefüggők és halom-szerűek. Ezért a szavak és dolgok csak súrolják egymást.”² Lehet-e mértéktelenség a gondolkodás irányában? Minden gondolat hasznos? Lehet-e a bűnről minden határon túl úgy gondolkodni, hogy az ember maga ne váljon bűnössé? Pál apostol ezt írja minderről: hadakozásunk fegyverei ugyanis nem testiek, hanem erősek. [...] Ezekkel rombolunk le minden okoskodást és minden magaslatot, amelyet az Isten ismeretével szemben emeltek, és foglyul ejtünk minden gondolatot a Krisztus iránti engedelmességre” (2Kor 10,4–5). Rabságba ejtené a hit a gondolatot? Vagy éppen ellenkezőleg? A gondolat szabadsága lenne a mérték? Akarhat-e a gondolat egyenlő lenni a Logosszal?

4. Szeretetmértéktelenség

„Az Isten nem mérték szerint adja a Lelket” (Jn 3,34).

„A szeretet [...] nem ismer mértéket, hanem mértéktelenül tékozolja önmagát. A szeretet nem érez terhet, nem veszi számba a munkát, többre igyekszik, mint amire az ereje futja, lehetetlent nem ismer, ha elfáradt, nem hagyja el magát, szorongattatván meg nem szorul, ha ijesztik, meg nem rémül, hanem akár az eleven láng, és lobogó fáklya fölcsap, és bátran keresztülhatol mindenben.”³ – „A nikolsburgi Smelke rabbinál vendégeskedett a testvére, Frankfurt rávja, Pinhász rabbi. Smelke rabbi nagyon mértékletesen élt. Pinhász rabbi így szólt: Van két testvér, apjuk, anyjuk egy. Az egyik fal és vedel, mint a barom, a másik pedig, mint az Úr anygala, nem kíván enni, inni, hanem a Shekina ragyogását élvezi. Smelke rabbi így válaszolt: Van két testvér, apjuk, anyjuk egy. Az egyik egy főpaphoz, a másik egy polgárhoz hasonlít. A főpap eszik, és evése azon áldozat része, amely által a polgár feloldoztatik a bűnei alól.”⁴ A szeretet mértéktelensége felülír minden emberi mértéket. „A szeretet soha el nem fogy” (1Kor 13,8). A szeretetünk lenne a mérték?

1 Weöres Sándor: *Úton a teljesség felé*. Tericum, Budapest, 2000, 61–62.

2 Weöres Sándor: *Úton a teljesség felé*, 139.

3 Kempis Tamás: *Krisztus követése*. (Ford. Jelenits István.) Ecclesia, Budapest, 2019, 149.

4 Martin Buber: *Haszid történetek*. (Ford. Rácz Péter.) I. kötet. Atlantisz Budapest, 1995, 303–304.

5. Az igazi mérték

„Mi azért szeretünk, mert ő előbb szeretett minket” (1Jn 4,19).

„A szeretet Istentől született, és csak Istenben nyughatik meg.”⁵

Elég-e a saját mértékünk nekünk? „Rokonom a féreg – és rokonom a Tejút is” (Gyökössy Endre). Az óember és az újember harca dúl bennünk (Róm 7,22–23). A végletek között ingázó embervoltunk lenne az igazi mérték? Nyilvánvalóan nem. „Kicsoda szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?” – kiált fel Pál apostol. És rögtön hozzá is teszi a választ: a Krisztus (Róm 7,24–25). A hívő ember igazi és egyetlen mértéke: a Krisztus. A jézustalan-ság egyben mértéktelenség is. Mert Jézus volt a Mérték, Jézus mutatja a Mértéket ma is, és Jézus lesz az az egyetlen Mérték, amellyel majd megítélnék bennünket. Jézus Teljességében (amely a szeretet teljessége) nincsen mérték, hiszen minden mérték egyben van benne. Szülessen meg bennünk a Mérték ezen a karácsonyon! Ámen.

ASZKÉZIS ÉS/VAGY MÉRTÉKLETESSÉG

Deák Viktória
Hedvig OP

Domonkos
szerzetesnővér,
teológus

„Csupán” mértékletesnek lenni – kezdő szerzetesként ez a távlat inkább szürkének, unalmasnak tűnt, olyan ideálnak, mint ami valójában nem kíván sokat gyakorlójától. A *temperantia* erénye olyan asszociációkkal járt, mint egyfajta visszafogottság, „kimértség” – ugyan mi köze ennek a sivatagi atyák szigorú heroizmusához, a Krisztus-követés radikalitásához? A *nihi nimis* nem pusztán keresztény sztoicizmus, aminek inkább a kortárs egészségtudatosság sugallta viselkedésmódhoz és önkorlátozáshoz van köze? Nagyjából innen indultam.

Az aszkézis, vagy klasszikus nevén önmegtagadás azonban segített felfedezni, „hol is a helye” a mértékletességnek, így a mértékletességhez számomra az út az aszkézisen keresztül vezetett. Az aszkézis ad egy paradox erőt. Tanít elengedni: ahelyett, hogy minden lehetőséget kihasználnék, behabzsolnék – mert jó lenne még, jólesne, adna pillanatnyi kielégülést –, képes vagyok késleltetni, nemet mondani. Nem engedek a pillanat nyomásának. Ezzel másfajta viszonyulásokhoz is hozzásegít: másképp birtokolok dolgokat, ugyanakkor szabadabb is vagyok saját vágyaimmal kapcsolatosan. Persze ez lehet fájdalmas is, és rávilágít a saját törekenységemre: rászorulok arra, ami testi, biológiai, nem tudok enélkül élni. Vágyom rá, és ideges leszek, ha hiányzik. Vagyis ez jár egyfajta önismerettel. Mégis, bár a lemondással járó nehézség, ami például egy böjtölés eredménye, elgyengít, de ad egyfajta erőt is. Nem az az erő, hogy lám, erre is képes vagyok. Inkább egy belső fókuszáltságot ajándékoz, összeszedettség, rend születik belőle. Kicsit olyan, mintha fekete-fehérben látnám a világot. Jobban lát-szik, mi a lényeges. Egy zarándokút élménye is hasonló tapasztalattal jár: elengedni sok mindent, és egyetlen célra irányulni, teljes erővel.

Azt gondolom, ha nem pusztán egyfajta spirituális teljesítménytúraként gyakorlom a lemondást, akkor a mértékletesség erénye lesz belőle. Egy állandó készség, amely segít, hogy minden belső megmozdulást, vágyat jó irányba akarjak és tudjak irányítani. A mértékletesség valóban a vágy,

5 Kempis Tamás: *Krisztus követése*, 148.

Görföl Tibor: EGY ÉLET MŰVE 1057

PUSKÁS ATTILA 60

Martos Levente Balázs:
Hidas J. Zakariás OSBobl:A HATVANÉVES PUSKÁS ATTILA KÖSZÖNTÉSE 1058
TRADITIO 1060

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A MÉRTÉKLETESSÉG ERÉNYE

Csermely Péter (evangélikus lelkész, hálózatkutató), Deák Viktória Hedvig OP (domonkos szerzetesnővér, teológus), Ferencz Győző (költő, irodalomtörténész), Flórián Mária (etnográfus, muzeológus), Gáspár Csaba László (filozófus, teológus), Gyurkovics Miklós (görögkatolikus pap, teológus), Hafenscher Károly (ny. evangélikus lelkész, teológus), Kajtár Edvárd (katolikus pap, teológus), Kiss Noémi (író, kritikus), Kocsis-Maár Kinga (könyvtárvezető, teremtésvédelmi referens), Kodácsy Tamás (református lelkész, teológus), Kunszabóné Pataki Anna (a „Csak Egyet Szolgálat” alapítója és vezetője), Láng András (pszichológus), Lovas Rozi (színművész), Madas Edit (irodalom- és művelődéstörténész, medievista), Marton Zsolt (váci megyéspüspök), Nádas Péter (író), Pavlovits Tamás (filozófus), Radics Viktória (irodalmár, műfordító), Sárkány Péter (filozófus), Schmal Dániel (filozófus), Székely János (szombathelyi megyéspüspök), Tompa Andrea (író), Tverdota György (irodalomtörténész), Urbán József SchP (piarista szerzetes, teológus) és Varga Gyöngyi (evangélikus lelkész, teológus) válaszlai 1063

SZÉP/ÍRÁS

Halmai Tamás:

BEAVATÁS (versek) 1117

Rüdiger Görner:

RILKE, EURÓPA TANÚJA (tanulmány) 1121

Nádasdy Ádám:

DUGÓ; KÖPENY; TARHONYA; PÖCCENTÉS (versek) 1127

Bokros Judit:

EGY KIDÖLT FA FELDARABOLÁSA; ŐSI MOZDULATSOR (versek) 1129

Vörös István:

RUHÁK; ÚJRAINDÍTÁS (versek) 1130

Görföl Balázs:

BERTÓK LÁSZLÓ ÉS A METAFIZIKUS KÖLTÉSZET (tanulmány) 1132

Greco Krisztián:

A FELTÁMASZTOTT LÁZÁR (vers) 1140

KORTÁRS VERS KORTÁRS SZEMMEL

Máté-Tóth András:

LÍRIKUS EMLÉKEZÉS. TEOLÓGIAI KOMMENTÁROK
RAKOVSKY ZSUZSA HALOTT APÁCA CÍMŰ VERSÉHEZ 1142

MAI MEDITÁCIÓK

Vásárhelyi Anzelm OSB:

EGYEK ÉS NEM EGYFORMÁK VAGYUNK 1146

EGYHÁZ A VILÁGBAN

Tamás D. Ignác OSB:

ANATHEMA NE SIT
VI. PÁL PÁPA ÉS ATHENAGORASZ KONSTANTINÁPOLYI
PÁTRIÁRKA KÖZÖS NYILATKOZATA 1151

VIGILIA

2025 *december*

MARTOS LEVENTE BALÁZS *A hatvanéves Puskás Attila köszöntése*
HIDAS J. ZAKARIÁS OSBobl *Traditio*

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

A mértékletesség erénye

CSERMELY PÉTER, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG OP, FERENCZ GYŐZŐ,
FLÓRIÁN MÁRIA, GÁSPÁR CSABA LÁSZLÓ, CYURKOVICS MIKLÓS,
HAFENSCHER KÁROLY, KAJTÁR EDVÁRD, KISS NOÉMI, KOCSIS-
MAÁR KINGA, KODÁCSY TAMÁS, KUNSZABÓNÉ PATAKI ANNA,
LÁNG ANDRÁS, LOVAS ROZI, MADAS EDIT, MARTON ZSOLT, NÁDAS
PÉTER, PAVLOVITS TAMÁS, RADICS VIKTÓRIA, SÁRKÁNY PÉTER,
SCHMAL DÁNIEL, SZÉKELY JÁNOS, TOMPA ANDREA, TVERDOTA
GYÖRGY, URBÁN JÓZSEF SchP és VARGA GYÖNGYI *válaszai*

BOKROS JUDIT, GRECSÓ KRISZTIÁN, HALMAI TAMÁS,
NÁDASDY ÁDÁM ÉS VÖRÖS ISTVÁN *versei*

RÜDIGER GÖRNER *Rilke, Európa tanúja*

GÖRFÖL BALÁZS *Bertók László és a metafizikus költészet*

VÁSÁRHELYI ANZELM OSB *Egyek és nem egyformák vagyunk*